

М А Т И Ц А С Р П С К А

ЗБОРНИК
ЗА ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

IX

Уредништво :

Др РУДОЛФ КОЛАРИЧ Др ПАВЛЕ ИВИЋ
Др АЛЕКСАНДАР МЛАДЕНОВИЋ

НОВИ САД

1966

ГЛАВНИЈЕ АКЦЕНАТСКЕ ОСОБИНЕ У ГОВОРУ ВАЉЕВСКЕ КОЛУБАРЕ

БЕРИСЛАВ М. НИКОЛИЋ

Током месеца јула 1959. године посетио сам у Ваљевској Колубари места Петницу, Дивце и Бранковину а у Ваљевској Тамнави место Чучуге. Овога пута хоћу да на основу прикупљеног материјала прикажем важније акцентске особине у говору Ваљевске Колубаре.

ПРИРОДА АКЦЕНТА

1) Мелодиозност сва четири акцента и неакцентоване дужине чува се у колубарском говору. Посебно је мелодиозност кратког силазног акцента и поста акценатске дужине изванредно изразита у Петници, месту јужно од Ваљева. Имао сам прилике да у Чучугама у исто време разговарам с једном женом родом из Петнице и једним домороцем из Чучуга и да врло јасно учим ову карактеристику петничког говора.

2) После редукције вокала, у тако насталом последњем слогу речи, задржава се узлазни акценат, што показује колико је снажна у колубарском говору четвороакценатска система: *дво виши* (Б), *јабџм* (Б x 2), *нод* (Б).

3) Именице страног порекла на *-анић* углавном не нарушавају принцип четвороакценатске системе: *ађућанић* (Б), *команданић* (Б x 2), *команића* (Д), *команданића* (Б), *команданићом* (Б), *музиканића* (П). Пример *команданића* (Д) мој објекат свакако је понео из војске.

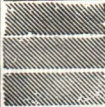
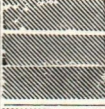
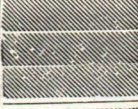
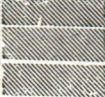

4) У сложеницама се, међутим, може јавити силазни акценат у средини речи, на другом делу сложенице: *йољойривреду* (Д), *југојсјочне* (Д), *јовџ себџ* (Д), *коједџ* (Б), *сасвјм* (П). Али исп. и *рукдџворине* (Б).

РАЗВЕДЕНОСТ

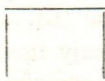
На основу прикупљеног материјала у могућности сам да закључим да се у вези с акцентом говор Ваљевске Колубаре приказује као јединствена целина, изузев две значајне категорије појава.

У прву категорију иду дужине које се јављају у познатој позицији у дат.-инстр.-лок. пл. именица *a*-основе, код придева на *-ав* и *-асић* и код глагола на *-нућии*, *-аћии*, *-ићии*. У Петници (најјужнијем посећеном месту) постоје дужине и код именичког наставка *-ама*, и код придева на *-ав* и *-асић* и код глагола на *-нућии*, *-аћии*, *-ићии*. У Дивцима се јављају дужине на именичком наставку *-ама* и код придева на *-ав* и *-асић*. У Бранковини се чува само дужина именичког наставка *-ама*. У тамнавском селу Чучугама нема ниједне од ових дужина, али треба рећи да се и у наведеним колубарским селима јављају и

примери без дужина. О свему овоме в. детаљније даље у раду. То сам представио у схеми 1. узимајући у обзир географски моменат.

наставци места	-ама	-ав, -аст	-нути, -ати, -ити
Чучуге (север)			
Бранковина			
Дивци			
Петница (југ)			

Објашњење:

= облици без дужине

= облици са дужином.

Схема 1.

Другу категорију сачињава инфинитивни акценат *îrêhî* који се спорадично јавља у Петници и Дивцима, поред чешћег *dôhî* и сл. У Бранковини и Чучугама записао сам само акценат типа *dôhî*.

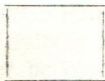
То сам представио у схеми 2. узимајући и овде у обзир географски моменат.

ОДНОС ДУГИХ И КРАТКИХ СЛОГОВА

У вези с односом дугих и кратких слогова у данашњем колубарском говору треба говорити: 1) о скраћивању Даничићевих неакцентованих дужина; 2) о неакцентованим дужинама којих нема код Даничића; 3) о неким појавама у акцентованим слоговима. Како су прилике у већини категорија у сва три места исте, наводићу примере само из Бранковине; разуме се, за категорије где постоје разлике навешћу примере из сва три места.

места \ облик	прећи
Чучуге (север)	
Бранковина	
Дивци	
Петница (југ)	

Објашњење:

= акценат *preћи*

= акценат *preћи*.

Схема 2.

1) СКРАЂИВАЊЕ ДАНИЧИЋЕВИХ НЕАКЦЕНТОВАНИХ ДУЖИНА

Даничићеве неакцентоване дужине скрађују се у колубарском говору под истим условима као и у сремском, мачванском и тршићком. Те сам услове детаљно показао у својим радовима о тим говорима па их сад нећу понављати. Зато ћу одмах приказати колубарске прилике.

Последњи отворени слог. Дужина после крајког узлазног акцената. а) У позицији (') + (-) дужина се добро чува: *Дуги ри* (шума), *крујинѐ*, *иушчану вајру*, *и́рѐз нѐ*, *од њи*, *двѝ*, *држѝ*, *кѝша идѐ*, *иду*, *уму*, *усиу*, *исѝеку*.

б) У позицији (') + (˘) + (-) дужина се у већини случајева чува, али није онако изразита као под (а): *чи́ча весѝлѝ*, *мајѝориѝ*, *Вѝлика лѝвада* (њива), *дрѝвенѝ*, *дубокѝ*, *о́крећѝ*, *идѝшаљѝ*, *д' ударѝ*, *додлазѝ*. Али се ипак срећу и примери без дужине: *голѝглавски*, *насејѝ*, *набаѝи*.

в) У позицији (') + (-) + (-) дужина се у последњем отвореном слогу доследно скрађује: *кодѝишкѝ*, *слаѝијнски*, *гуслаѝри*, *увѝжѝ*.

Дужина после дугог узлазног акцената. а) У позицији (') + (-) дужина се чува: *брѝдѝ*, *војскѝ*, од *Гѝлѝ Главѝ* (село), *дана*, *иуѝша*, *унучаѝди*, *ѝомузе*, *ривѝ*.

б) У позицији (') + (˘) + (-) срећу се и примери са дужином, не, додуше, тако изразитом као под (а), (*јѝшевачкѝ*) и примери без ње (*јѝшевачкѝ*).

Дужина после крајког силазног акцената. а) У позицији (˘) + (-) дужина се у већини случајева чува мада није увек изразита: *ђавѝ*, *Гѝла Глава*, *Гѝлѝ Главѝ*, *седамдѝсѝи ѝ два*, *мѝиѝ*, *дѝдѝ*, *и́рдѝиѝ*; — *сѝкња од вѝнѝ*, *иѝањѝ*, *бѝрѝ*, *кодѝѝ*. Но има и примера без дужине: *иѝе дрѝ*.

б) У позицији (˘) + (˘) + (˘) + (-) дужина може бити очувана, али није изразита: *забрѝански*, *кодлучански*.

в) У позицији (") + (-) + (-) дужина се доследно скраћује: *вд-лва̑, куру̑за̑, ид̑ио̑ка̑*.

г) И у позицији (") + (˘) + (-) + (-) дужина се скраћује: *Ва̑-љва̑ца̑*.

Дужина после дугог силазног акцен̑та. а) У позицији (˘) + (-) постоје обе могућности: *чи̑ча̑, и̑ише̑*, али и *чу̑ва̑*.

б) У позицији (˘) + (-) + (-) дужина се скраћује: *из Див̑аца̑*.

Последњи затворени слог. Дужина после крајког узлазног акцен̑та. а) У позицији (') + (-) дужина се добро чува: *гу̑сла̑р, Зв̑изда̑р* (село код Уба), *мел̑о̑н, ко̑д на̑с, осам̑дес̑е̑ћ̑и, и̑ма̑и*.

б) У позицији (') + (˘) + (-) дужина се добро чува у необележеним ликовима: *Мед̑вед̑ник, Ра̑н"с̑ав, кр̑унис̑а̑и*. У обележеним ликовима дужина се такође већином чува мада није увек тако изразита: *ода̑бор̑ем, за̑ба̑ља̑м, и̑скри̑а̑и, не̑ мож̑ем*; али се могу чути и примери у којима је дужина скраћена: *зат̑вор̑ам*.

в) У позицији (') + (-) + (-) дужина се у последњем затвореном слогу скраћује: *у̑йра̑в̑ник, не̑ и̑ма̑и̑и̑м*.

Дужина после дугог узлазног акцен̑та. Имам примере само за позицију (') + (-) у којој се дужина добро чува: *два̑ју̑и̑, и̑ри̑ју̑и̑, — ру̑ко̑м, сна̑го̑м, и̑р̑е̑се̑м, и̑у̑че̑м*. Међутим, код именица типа *ду̑жно̑си̑* нема дужине на наставку *-оси̑* ни у ном. синг.: *ду̑жно̑си̑, о̑и̑сно̑си̑*.

Дужина после крајког силазног акцен̑та. а) У позицији (") + (-) дужина се добро чува у необележеним ликовима: *жа̑ло̑си̑, и̑д̑мо̑ћ, и̑д̑ча̑си̑, и̑р̑д̑и̑а̑си̑, и̑р̑си̑е̑н, Ра̑ба̑с, ра̑до̑си̑, и̑де̑јер* (= ограда), *д̑ва̑ј, ва̑зда̑н, на̑и̑ра̑г*. У обележеним ликовима дужина се такође већином чува мада није увек тако изразита: *си̑ло̑м, сре̑ћ̑ом, л̑е̑ви̑ег, ку̑ва̑ј, бе̑га̑м*; али се могу чути и примери у којима је дужина скраћена: *и̑и̑јем*.

б) У позицији (") + (˘) + (-) дужина се, бар у необележеним ликовима за које имам примере, добро чува: *Жи̑во̑ми̑р, и̑звеш̑и̑ја̑ј, Ја̑блани̑к, ка̑чи̑ња̑к, Ми̑ло̑ва̑н, Ра̑до̑ва̑н, ра̑си̑ор̑ед, си̑д̑мени̑к*.

Дужина после дугог силазног акцен̑та. Имам примере само за позицију (˘) + (-) у којој се дужина у необележеним ликовима чува: *му̑ч̑ња̑к*, а у обележеним губи: *не̑ма̑м су̑да*.

Слог који није последњи. Дужина после крајког узлазног акцен̑та. а) У позицији (x) + (') + (-) + (x) дужина се добро чува: *Голо̑гла̑вка* (она која је из Г̑дл̑е̑ Гла̑в̑е̑), *Сла̑и̑и̑нка* (она која је из Слатине), *Јо̑ва̑нчи̑на, Ми̑ло̑јчи̑на, ко̑и̑е̑и̑ки̑* (који се односи на село Котешницу), *сла̑и̑и̑нски̑, не̑ и̑ма̑и̑и̑м, уве̑ж̑у̑*.

б) У позицији (x) + (') + (˘) + (-) + (x) дужина се у необележеним ликовима добро чува: *Бра̑нко̑вча̑ни*. У обележеним ликовима дужина се такође већином чува, мада није увек тако изразита: *у̑кри̑а̑мо x 2, мо̑би̑лис̑ана, и̑ре̑меш̑и̑и̑мо*. Али има и примера без дужине: *и̑ре̑ба̑и̑мо*.

Дужине после дугог узлазног акцен̑та. а) У позицији (x) + (') + (-) + + (x) дужина се добро чува: *Ко̑и̑е̑и̑а̑нка, об̑ри̑ја̑лка*. То значи да се и у гл. именицама с овим акц. дужина добро чува: *бе̑ле̑ње, за̑и̑ре̑за̑ње, ме̑ше̑ње, од̑е̑ва̑ње, ос̑и̑у̑ја̑ње, и̑а̑ље̑ње, си̑ва̑ње, су̑ше̑ње, це̑ја̑ње*.

б) У позицији (x) + (') + (˘) + (-) + (x) дужина се чува, бар у необележеним ликовима за које имам пример: *Јо̑шевча̑нка*.

Дужина после крајњег силазног акценџа. а) У позиџији (") + (—) + (х) дужина се добро чува: брђани, вђлва, кђруза, иђидка, кођамо, мођемо.

б) У позиџији (") + (˘) + (˘) + (х) дужина се добро чува: Забрђанка, Кдзлучанка, не ваљаду, вђјеваџи, свадбовало.

Дужина после дугог силазног акценџа. У необележеним ликовима дужина се чува: Рђдничани. У обележеним ликовима дужина, кад се чува, обично није тако изразита: из Диваџа, кренемо; разуме се да има и примера без дужине: крчимо.

2) ДУЖИНЕ КОЈИХ НЕМА КОД ДАНИЧИЃА

а) У познатој позиџији у дат.-инстр.-лок. плур. именица а-основе, код придева на -ав и -аси и код глагола на -нуџи, -аџи, -иџи у колубарском говору чувају се старе дужине којих нема у књижевном језику. Међутим, поред примера са дужином, јављају се и примери без ње. Сем тога, колубарски говор, као што је већ речено, у овоме није јединствен.

Дужина у и н ф и н и т и в у чува се само у Петници (најјужнијем посећеном месту): денеџи, науриџи, чиџи. Као што је речено, има и примера без дужине: бринуџи, венеџи, ваџи, руџи. У Дивџима и Бранковини доследно је: баџи, виџи, миџи, славиџи, чиџи и сл.

Дужина код придева чува се у Петници и у Дивџима: гаџав, киџаџи. И овде има и примера без дужине: маџав, белчарасџи.

Дужина код именица чува се у сва три места: гуџама (Д), куџама (П, Д), илџама (П, Д), руџама (Д), слиџама (Д), јабуџама (Д), уверџама (Б), верџама (П, Д, Б), виљуџама (П), враџама (Д), гњиџама (Д), у Пауџама (Д), иџама (Д), сикиџама (Д), сиџама (Б), у Сиџама (Б), иџама (Д), креџама (Д). Као што сам рекао, има и примера без дужине: зраџама (П), књиџама (Б), ио куџама (П, Д, Б), шаџама (Б), ио шуџама (Д), ио гоџама (Б), јабуџама (П, Б), видриџама (Б), меџама (Б), у Сиџама (Б).

То све значи да се у Петници јављају и дужина код именица на -ама, и дужина код придева на -ав и -аси и дужина код глагола на -нуџи, -аџи, -иџи; да се у Дивџима чува дужина код именица на -ама и дужина код придева на -ав и -аси; да се у Бранковини чува само дужина код именица на -ама.

У тамнавском селу Чучугама нема ниједне од ових дужина.

б) Јављају се ова дуљења пред сонантом: Богдан (Б), Драган (Д), Душан (П, Д, Б) (исп. вок. синг. Душане П); — организам (Д, Б); — негов (П, Д, Б); — бресов (Д, Б), Пеиров (П, Б), Боганов (Б), маџов (Б), џев (Д, Б), владарев (Б), коџев (Д), обуџев (Д), оџев (Д, Б), оџев (Д, Б), оџев (Д), иџев (Д), сџев (Б), Саван (Д), Симан (Б), Чедан (Д) (али исп. дџан Д); — један (Д, Б); — јесам (ређе Д; исп. чешће: јесам Д, Б; а и: нисам Д, Б; треба рећи да у Вуковом Рјечнику³ под речју биџи, бџев стоји јесам, али је јесам s. v.); — коџам (Д), камиџам (Д), ланџам (Д), нџам (Б), џам (П) (али исп. и: коџам Д, нџам Б).

в) Вокал о добивен вокализацијом л на крају слога може бити дуг: ири џевџа.

г) У радном придеву вокал *o* добивен контракцијом дуг је у позицијама у којима се чува дужина: *dōdiōb*, *čiiōb*, *ōrōb*, *ūzōb*. У одговарајућим позицијама има и примера с кратким вокалом: *kāzō* (објекат око 40 година), *isiiōb*, *glēdōb*.

д) У радном придеву вокал *o* може бити дуг и кад није добивен контракцијом: *vōdiōb*, *oženio*, *uiōvario*, *īā°ō*, *dā°ō*, *čū°ō*, *čūōb*, *siiēōb*, *īzumrōb*. Али има и примера без дужине: *isiiuio*, *viōdio*, *īrāvio*, *siiēo*.

ђ) Говори се: *īōdnē* (Б), *īds* (= после) *īōdnē* (Д, Б).

е) Именице *ī*-основе на *-osii* са старим акцентом на основином вокалу чувају у колубарском говору дужину на наставку и у косим падежима: *rā-dōsīi* (П, Д, Б). Исп. и *īdmōhi*.

ж) Именице типа *Māčvanin* добијају у колубарском говору дужину наставка *-an* у целом плур.: *Babolūčāni* (Д).

з) Говори се: *αgōsīiū* (Д, Б), *īrśīiū* (Б), *ōčīiū* (Д), *ōčīiū mi mōjū* (Д, Б), *kokōšīiū* (Д) и *β*) *ūšīiū* (Б), *ōčīiū* (Б).

и) И у колубарском говору дуг је наставак ген.-ак. личних заменица 1, 2. и 3. л. јд., повратне заменице *sebe* и заменица *ko*, *šiiō* и *sav*: *mēnē* (Д, Б), *za mēnē* (Б), *šēbē* (Д, Б), *u šēbē* (Б), *ņēgā* (Д, Б), *u ņēgā* (Б), *za ņēgā* (Б), *sēbē* (Д, Б), *u kōgā* (Б), *čēgā* (Д), *svēgā* (Д). Исп. и: *ō(đ) šogā* (Б).

ј) Јављају се ове дужине код прилога: *kādē* (Б); *večērās* (Д, Б), *dānās* (П, Д, Б), *ndhās* (Д).

к) У компаративу прилога суфикс је дуг (сем ако дужина из фонетских разлога није скраћена): *dīlē* (Д), *dūžē* (П), *šēšīņē* (Д); исп., међутим: *dīlē* (Д), *lēišīiūjē* (Б).

л) Јављају се ове дужине код глагола: *α*) у 3. пл. през. гл. *jēsam*: *jēsū* (Д, Б); *β*) у 3. пл. през. гл. *xīšēti*: *dhē* (Б), *šiiō hū mēni dūkaii ka(đ) hū u ņīma kūkaii* (Б); *γ*) у дијалекатском футурском облику: *dōhē* (П), *iomā- hēmo* (Д); *δ*) у 3. пл. аор.: *ūvaiišīē* (Д) (али исп. *skīdoše* Д, јер се у овој позицији дужина може и скратити).

љ) *Појаве у санихију*. Пред енклитиком се дужина последњег отвореног слога боље чува: *zā nē je* (Б), *īmā mi* (Б), *vidī se* (Б), *ōdnēsē se* (Б), *sā- čekā nas* (Б), *ūzorē se* (Б), *ūšīšāvī se* (Б), *nāzovū je* (Б), *nāiādnū nas* (Б), *ūlivaījū se* (Б); — *biō sam* (Б), *sēō sam* (П), *ndhiō sam* (Д), *uiōdīiō se* (Б), *rādiō sam* (Д), *kādā su* (Б). Тако настаје и на известан начин реципрочна појава: *dōrbā je se* (Д), *mōmīi su* (П), *jēdnā je* (Д), *jēsī mi* (Д).

3) АКЦЕНТОВАНЕ ДУЖИНЕ

а) Треба истаћи ове појаве у вези са дуљењем пред сонантима:

α) код у з л а з н и х акцената: *sinōvač* (Д, Б), *sinōvca* (Д), *lōvač* (П), *lōvca* (П), *lōnač* (Д), *lōnca* (Д), *isīvci* (Б); — *lōvač* (Д), *lōvci* (Д), *īrāvca* (Б), *īrāvci* (Д), *sinōvca* (П), *čānci* (Д, Б); — *duhānce* = *duhāncē* (Д); — *gāijān* (Б); — *dōrbā* (Б); — *ōvca* (Б). Именица *ōrao* гласи: *α*) *ōrao* (Д, Б), *ōrла* (Б), *ōrлови* (Б), *ōrlōvā* (Б) и *β*) *ōrao* (Д), *ōrла* (Д), *ōrлови* (Б).

β) код с и л а з н и х акцената: *sīō bānci* (Б), *Klīnci* (= село) (П), *sūncē* (Б, Д), *īramā sūncu* (Б), *sa Tūrцима* (Б).

б) Као код Вука, у данашњем колубарском говору јавља се дуљење код именица неутр. на *-је* код којих се завршни сугласник основе јотује пред

овим наставком: *грѣжје* (Д), *ѣрућом* (Д), *сноѣља* (Б), *о(д) шѣрња* (Д), *са шѣрњем* (Б).

в) У вези са дуљењем насталим на јужнословенском тлу треба навести ове појаве: *ѣук* (Б, Д) = *ѣук* (Б), *рѣг* (Д), *рѣк* (Д), *дѣм* (Д, Б), *крѣј* (Д, Б).

г) Ни у данашњем колубарском говору не скраћује се вокално *р*: *Дуги рѣи* (Б), *жрѣива* (Д), *крѣ* (Б), *крѣљу* (Д), *ѣрка* (Д), *идѣ ѣрки* (Б), *кѣ(д) ѣрке* (Б), *крѣймо* (Д); — *брѣна* (Б).

ПРЕНОШЕЊЕ АКЦЕНТА НА ПРОКЛИТИКУ

У раду *Акцентнајски вид ѣроклизе и енклизе у срѣскохрвајском језику* (Наш језик, н. с., књ. XII, св. 3—6, 156—178) нисам говорио о колубарским приликама па ћу зато то сад учинити овде.

Преношење акцента на проклитику жива је појава у колубарском говору, али ипак имам примера из спонтаног разговорног језика с акцентом непренесеним на проклитику.

1) *Преношење с именица*. а) Старо преношење јавља се у овим случајевима: *ѣ војску* (Д, Б), *за главу* (Д), *ѣ главу* (Д), *идѣ рѣку* (Б), *ѣ рѣку* (Б), *ѣ срѣду* (Б), *ѣза сѣрану* (Б, Д), *низа сѣрану* (Б), *ѣ рѣке* (Б), — *ѣ воду* (Д, Б), *ѣ земљу* (Б), *ѣ земљу* (Д), — *мѣтар* — *дѣ ѣ дубину* (Б), *ѣ ѣланину* (Б); — *за дѣн* (Б), *на дѣн* (Б), *ѣза зѣд* (Д), *ѣ рѣд* (Д), *на Цвѣти* (Б), — *за ѣојас* (Б), — *на рогове* (Б), — *ѣ ѣеје* (Б); — *ѣз неба* (Б); — *рѣч ѣд рѣч* (Б), — *ѣ сѣ* (Б), *ѣ нѣћ* (Б), — *ѣ чѣврѣи* (Б), — *ѣ јесѣн* (Д), *ѣдсѣ ѣ ѣомѣћ* (Б), *сѣйгѣ ѣ ѣомѣћ* (Б). Но, као што је речено, има и примера с непренесеним акцентом: *за зѣму* (Д), — *у дѣбљину* (Д); — *у грѣд* (Д), *на жѣр* (Б), — *шиѣ ѣдарѣ* у *крѣмѣн* (Б), *у бѣдему* (Б), *у ѣеје* (Б), — *на ѣдложѣј* (Б), *на ѣдложѣју* (Б); — *од злѣиѣ* (Б), — *на мѣре* (Б); — *за сѣ* (Б), — *шѣгли нѣке јѣдинице ѣи ѣвогѣ ѣѣзива* у *ѣдмѣћ* (Б).

б) У колубарском говору јављају се и аналошки примери са старим преношењем: *ѣ свѣјѣве* (П), — *ѣ дувѣр* (Б), — *ѣ ѣриѣиѣѣѣ* (Б); — *ѣз брѣд* (Б), *ѣза брѣда* (Д), — *ѣ ѣролеѣе* (Д); — *на ѣрси* (П). Но, разуме се, и овде има и примера с непренесеним акцентом: *кѣмѣн на кѣмену* (Д), *ѣреко лѣиѣ* (Б). С топонима *Ваљѣво* акценат се преноси на проклитику двојачко: α) у виду кратког силазног: *ѣз Ваљѣва* (Б), *ѣ Ваљѣво* (Д, Б x 3), *ѣ Ваљѣву* (Д); β) у виду кратког узлазног: *ѣ Ваљѣво* (Б), *ѣ Ваљѣву* (Д). Разуме се да има и примера с непренесеним акцентом: *у Ваљѣво* (Д, Б).

в) *Новоштокавско преношење* јавља се у позицијама кад то захтевају принципи новоштокавске акцентуације: *на ум* (Б), — *ѣ ѣодрумѣ* (Б); — *ѣрамѣ сѣнцу* (Б), *ѣи сѣнца до сѣнца* (Б); — *ѣ невреме* (Б); — *кѣ(д) ѣрке* (Б x 2), — *ѣ шѣиѣ* (Б), *кѣћа и сѣба и кѣћа сѣма бѣ(з) сѣбе* (Б), *ѣсѣиѣ кѣћѣ* (Б), *на вољу* (Б), *на кѣћу* (Б), *ѣ кѣћу* (Б), *на ѣиву* (Б), *ѣ сламу* (Б), *на сукњу* (Б), *ѣ школу* (Б x 2), *ѣ бани* (Б), *ѣ ниви* (Б), *ѣ ѣиѣи* (Д), *ѣ кравѣ* (Б), *ѣ шаке* (Д), *ѣ школе* (Б), *ѣд књѣгѣма* (Б), — *ѣ јабуку* (Б), *ѣдѣмо на улицу да сѣдѣмо* (= у двориште) (Б), *ѣд Тројиѣма* (Б). Но разуме се и овде има и примера с непренесеним акцентом: *ѣи крѣја* (Б), — *из рѣиѣ* (Б), — *до на Дрѣч* (Б); — *ѣливајѣ се у Рѣбѣс дѣле* (Б), *са бѣнѣра* (Б), — *у дѣњѣве* (Д), *на кѣњма* (Б), — *из Дивѣѣа* (Б), *са Тѣрѣима* (Б), *у Шѣѣѣлиѣ ѣѣм крѣју* (Б), *у Шѣѣѣлиѣма* (Б); — *о(д) шѣрња* (Д), *са шѣрњем* (Б), — *и(з) сѣћѣња* (Б), — *ѣо сѣлѣма* (Б),

до кдлѣнѧ (Д), *исѣоѣ* кдлѣнѧ (Б); — *ѡред цркве* (Б), *у лађу* (Б), — *из вѣшрѣ* (Б), *од вунѣ* (Б х 3), *исѣоѣ* кѣћѣ (Д), *ѡд вѣшрѣм* (Б), *у Бѣснѣ* (Б х 2), *ис ѡшѣкѧ* (Б), *ѡ куђама* (Б), *ѡ шѣмама* (Д х 2), — *ѡ ѡшрѣби* (Б), *ѡ гдѣнама* (Б), — *ѡшшла мѧма у лѣбѧрку да мѣсѣ лѣба* (Б), — *од лѣѡвинѣ* (Б).

2) *Пренѡшење са заменица*. а) С облика ген.-ак. личних заменица *ја*, *ѡи*, *он* и повратне заменице *себе* акценат се у колубарском говору може пренети на проклитику у виду кратког силазног: *кдд мене* (Б), *дд мене* (Б), *ѡ мене* (Б х 3), *д(д) шебе* (Б), *ѡ шебе* (Д, Б х 2), *нѧ њѣга* (Д), *ѡред њѣга* (Б), *ѡредко њѣга* (Б). Но има и примера с кратким узлазним акцентом на заменици: *за мѣнѣ* (Б х 2), *од мѣнѣ* (Б), *у шѣбѣ* (Б), *за њѣгѧ* (Б), *у њѣгѧ* (Б х 2), *за сѣбѣ* (Б), *ѡи сѣбѣ* (Д).

б) С инстр. синг. заменица *ја*, *ѡи*, *себе* акценат се преноси у виду ("): *зѧ ѡшѣбѣм* (Б).

в) С енклитичких облика *ме*, *ѡе*, *се* акц. се преноси: а) на једносложне предлоге у виду (') *нѧ ме* (Б), *зѧ ѡе* (Б), *нѧ ѡе*, *зѧ се* (П), *нѧ се* (П); б) на двосложне предлоге у виду ("): *ѡредѧ ме* (Б), *нѣзѧ се* (Б).

г) Одговарају шумад.-војвођ. стандарду примери: *ѡ дн* (Д), *ѡ вѣ* (Б).

д) С обележених облика личних заменица са силазним акц. акценат се преноси у већини случајева у виду ('): *зѧ њѣм* (Б), *ѡдд њѣм* (Б), *ѡред њѣ* (Б х 2), *зѧ њѡ* (Б), *сѧ њѣм* (Б), *кдд нѧс* (Б х 3), *ѡ нѧс* (Д х 3, Б х 2), *сѧ нама* (Б), *дд њѣ* (Б х 2), *ѡж њѣ* (Б). Али, свакако аналогичном према ген.-ак. заменица *ја*, *ѡи*, *он*, *себе*, јавља се и пренѡшење у виду ("): *ѡко њѣ* (Б), *мѣђу нѧс* (Б), *ѡредко нѧс* (Б), *ѡ нѧс* (Б), *ѡредѧ њѣ* (Б).

ђ) Са заменица *ѡвѧј*, *днѧј* акц. се двојачко преноси: а) у виду кратког узлазног: *ѡ овѧ је* (Д), *ѡ ово* (Б), *зѧ оног* (Д), *ѡ онѣм* (Б), *дд онѣ* (Б), *нѧ оној* (Д), *зѧ оно* (Д), *ѡ оно* (Б), *ѡ оно врѣме* (Б х 3); — б) у виду кратког силазног: *дд овѣ* (Б), *ѡред ову кѣшу* (Б), *ѡ оном сѣрѡју* (Д). Али акц. не мора бити пренет: *у днѡ врѣме* (Б).

е) С показне заменице *ѡѧј* акц. се преноси у виду ('): *ѡ ѡѧј* (Б), *дд ѡѧѡ* (Д), *зѧ ѡѧѡ* (Б), *ѡ ѡѧѡ* (Б), *д(д) ѡѧѡ* (Б), *сѧ ѡѣм* (Б), *нѧ ѡѣм мѣсѣу* (Б), *ѡ ѡѣм крају* (Б), *нѧ ѡѣме* (Б), *д ѡѣме* (Б), *ѡ ѡѣ је ѡзвор* (Б). Акц. може остати и на заменици: *ѡ ѡѧј жѧр* (Б), *черес ѡѣѧѡ* (Б).

ж) У вези с пренѡшењем са заменице *ѡѡѧ* навешћу примере: *зѡѡк ѡѡѧ је* (Б), *ѡѡ чем* (Б).

з) Стандардно је новоштокавско пренѡшење с присвојних заменица у случајевима: *ѡѡ мѡм мѡшлѣњу* (Б), *ѡѡ нашем* (Б), *ѡѡ нашем сѣлу* (Б), *дд њѣне сѣрѧнѣ* (Б), *дд њѣне* (Б). Забележио сам и примере с непренесеним акц.: *ѡѡ мѡм мѡшлѣњу* (Б), *у мѡм жѡвѡѡшћу* (Б), *ѡѡ њѣноме* (Б).

и) Са заменице *сѧм* акц. се преноси у виду ('): *ѡ сѧм* (Д).

3) *Пренѡшење с ѡридева*. Поред примера с новоштокавским пренѡшењем: *ѡз бѣле зѡрѣ* (Б), има више примера с непренесеним акц.: *у сѣѧѡро дѡѡѡ* (Б), *ѡѡвљѧчѡмо крос Црну Гѡру* (Б), *од Гѡлѣ Глѧвѣ* (Б х 2), *у ѡсѣѡм грѧду* (Б).

4) *Пренѡшење са брѡјева*. Карактеристични су ови примери: *сѣѧѡдѣсѣѡи ѡ дѡѡ* (Б х 2), *зѧ дѡѡ гдѣнѣ* (Б), *нѧ ѡѣри нѡѣ* (Б), *ѡѣридесѣѡи ѡ шѣс* (П); — *дд ѡрѡѡг рѧѡѡѡ* (Б), *ѡ ѡрѡѡм* (Б), *зѧ дѡругѡ* (Д), *ѡдѡ јѣдѧн кѡд дѡругѡг* (Б), *кѡ(д) дѡругѡ* (Д), *ѡ дѡругѡ* (Б), *зѧ ѡѣређе вѣче* (Б), *кѡ(д) ѡѣређе* (Д). Али се ни овде акц. не преноси доследно: *ѡѣрѣли њѣке јѣдинѣѡ од ѡрѡѡг ѡѡзѡѡѡ у ѡѡмѡѡ* (Б), *дѡ ѡѣрѡѡ* (Б). Посебно треба истаћи пренѡшење типа: *сѣѡѡ ѡкѣѡѡрѧ* (П).

- 5) Преношење с *ирилога*: *ни зими* (Б), *и сад* (Б x 4), *и саде* (Б), *и суиџра* (Б).
 6) Преношење са глагола. а) Акцент се доследно преноси на негацију не: *не можѣм* (Б), *не море* (Б), *не морѣ се* (Б), *не иѣниѣм* (Б).
 б) С облика старог кондиционала гл. *биѣти* акц. се преноси двојако: а) *не би мѡгѡ* (Б); б) *не би* (Б). С радног придева гл. *биѣти* акц. може бити пренет у виду ("): *иѣкѡ је и било* (Д).
 в) Одрични облик 1. л. јдн. през. гл. *моћи* гласи двојако а) *не мѡгу* (Б x 2); б) *не могу* (Д).
 г) С през. гл. *идѣти* (гдѣм) акц. се преноси у виду ('): *не идѣм* (Б), *не идѣ ми се* (Д), *нек иде* (Б x 2), *нек иду* (Б).
 д) С през. гл. *знаѣти* акц. се преноси у виду ("): *не знам* (Б, Д), *не знамо* (Д).
 љ) С през. гл. *ваљаѣти* акц. се преноси у виду ("): *не ваљаду* (Б, Д, П). Али исп. и: *не ваљаду* (Б). Иначе је *ваља* (Б).

АКЦЕНАТ ПОЈЕДИНИХ ВРСТА РЕЧИ

1) ИМЕНИЦЕ

Именице мушког рода о/јо-основа

А) Именице са старим акцентом на почетном слогу.

Локаѣтив једнине. И у говору Ваљевске Колубаре акцент се у лок. јдн. ових именица повлачи према крају: *виду* (Д x 2, Б x 3), *на бранковачком вису* (Б), *граду* (Б), *јазу* (Д), *реду* (Д x 2, Б x 3), *саиу* (Д), *снегу* (Б), *ио ладу* (Д), *чиу* (Б), — *смислу* (П, Д x 2), — *месѣцу* (Д), *случају* (Д), — *обичају* (П, Б x 3), *иорођају* (Б), — *бѡју* (Б), *брѡју* (Б x 2), *идду* (Д), *сиѣрѡју* (Д), — у *Шѣулића иѡм крају* (Б), *на крају* (Б), — *бѣдѣму* (П), *камѣну* (П, Б), *иламѣну* (П), — *разговѡру* (П, Д, Б), *у иѣм разговорѡру* (Д), — *дѣму* (Б), *срѣзу* (Б), — *иѣѣлу* (Б x 2). Али, док је код именица типа *град* ова појава доследна, код осталих се јавља и номинативни акцент: у *иѣѣру* (Д), у *јѣднѡм кѡмѡду* (Д), у *аиѣрилу мѣсѣцу* (Д), у *августѣу мѣсѣцу* (Д), у *ѡкрѣгу* (Д), у *идгледу* (Д), у *Сѡлѡшу* (Б), — *на идложјају* (Б), — у *самѡм гѡвѡру* (П), — *ио гѡвѡру* (П), *ио љговорѡру* (Д), — у *бѣдѣму* (Б), *на иѣрагу* (Б), *у раиу* (Б), — *иѣрема вѡску* (Б).

Номинатив множине. Биће најбоље да прегледамо прилике у сваком акцентатском типу посебно. То су ови типови: тип *град*: Даничићевом стандарду одговарају: *брѡгови* (П), *враѣѡве* (Б), *зидѡви* (П), *кѡсови* (Б), *кѡмови* (П), *синовѡи* (Д), *црѣѡви* (П), — *сиѡѡжеви* (Б); исп. и: *иѣрнове* (Д); према Даничићевом *јѣжеви*, *редѡви*, у Ваљевској Колубари је: *јѣжеви* (П), *редѡви* (П); — тип *жрѡвањ*: Одговара Даничићу: *жрѡвѣви* (П, Д, Б); — тип *гдѡб*: Одговара Даничићу: *гѡвранѡви* (П), *гдѡбовѡи* (П, Б), *јѡсиѣребовѡи* (Б). Исп. и: *дѡварѡви* (П), *ѡбручевѡи* (Б), *ѡгљѡнове* (Б). Даничићу одговара и: *рдѡѡѡци* (Д); — тип *Бѡг*: Даничићу одговарају: *брѡдове* (Д), *илѡѡѡви* (Д), — *рдѡгови* (Д), *на рѡгове* (Б). Према Даничићевом *крајѡви* у колубарском говору је *крајѡви* (П, Д). Архаични акуз. мн. именице *гѡсѣи* гласи: *ѡ гѡсѣи* (Б); — тип *рдѡи*: Одговарају Даничићу: *дѡѡѡви* (Д), *мѡѡѡви* (Б), *илѡѡѡви* (Б). Од именице

клин пл. без уметка гласи: дрвени клини у дрљаче (Д); — т и п нѡкай̑: Одговарају Даничићу: нѡкѡи̑ (Д), — вѣйрови (П), ѡрѡшкови (П), ѡднчеви (Б); — т и п хйлим: Одговара Даничићу: хйлими (Д); — т и п сѡкѡ: Одговара Даничићу: сѡкѡлови (П, Б); — т и п виногра̑д: Даничићу одговара виногра̑ди (Д). Акцентат виногра̑ди (Д) (= ном. пл.) развио се према ген. пл.

Гениѡив множине. И овде је најбоље показати прилике код сваког акценатског типа посебно. То су ови типови: т и п гра̑д: Даничићу одговарају: брав̑а (Б), дан̑а (Б x 3), лис̑ѡа (Б), мрав̑и (Д), сѡи̑и (Д x 2, Б), — брегѡв̑а (П), гра̑дѡв̑а (Д), другѡв̑а (П, Д, Б x 2), зечѡв̑а (П), зидѡв̑а (П), кумѡв̑а (П), синѡв̑а (Д x 2), срѡв̑а (П), цреѡв̑а (П); У Ваљевској Колубари је и: јежѡв̑а (П), редѡв̑а (П); — т и п жр̑ва̑н: Према Даничићевом бубњѡв̑а, у Ваљевској Колубари је жр̑вњѡв̑а (П, Б), лакѡв̑а (П); — т и п гд̑лѡб: Даничићу одговарају: дин̑ар̑а (Б), месѡци̑ (Д, Б). У колубарском је и кор̑ак̑а (Б), кур̑јак̑а (Д, Б), ујак̑а (Д). Облици с уметком -ов- акценатују се као код Даничића: гавранѡв̑а (П), голубѡв̑а (П), гуѡлајѡв̑а (П), јасѡребѡв̑а (Д); исп. и: обручѡв̑а (Б), округѡв̑а (Д); — т и п дѡв̑ер: гуѡшѡерѡв̑а (П), јасѡнѡв̑а (П), кесѡнѡв̑а (П); — т и п виногра̑д: Са Даничићем се слаже: виногра̑д̑а (Д); — т и п Бѡг: Са Даничићем се слажу: ѡлѡѡв̑а (Б), — рѡгѡв̑а (Д). Према Даничићевом крајѡв̑а, у колубарском говору је: крајѡв̑а (Д). Од именице рѡв забележио сам ген. мн. рѡвѡв̑а (Д); — т и п р̑а̑и̑: Ген мн. именице клин без уметка к̑ли̑н̑а (Д); — т и п сѡй̑дра̑ц: Слаже се с Вуком: јарчѡв̑а (П); — т и п нѡкай̑: Са Даничићем се слаже: нѡкай̑ѡа (Д); — т и п Ср̑бин: Са Даничићем се слаже: Ср̑б̑а (Д), ѡли̑ћ̑а (П); — т и п сѡкѡ: Слаже се са Даничићем: сѡкѡлѡв̑а (П); — т и п ѡри̑јѡшѡел̑: Са Даничићем се слаже: ѡри̑јѡшѡел̑ѡа (Д).

Дай̑.-инсѡр.-лок. множине. Опет ћемо показати прилике код сваког акценатског типа посебно. То су ови типови: т и п гра̑д: Живо је померање акц. према крају код именица које у ном. мн. имају ("); брегѡвима (П), врѡвима (Д), другѡвима (Б), зечѡвима (Д), зидѡвима (П), керѡвима (Б), кумѡвима (П), синѡвима (Д x 2), срѡвима (Б), цреѡвима (П), јежѡвима (П), редѡвима (П). Забележио сам ипак и: сѡй̑новима (о стоци) (Д). Исп. и: ѡл̑новима (Б) према ном. мн. ѡл̑нови: — т и п буб̑а̑н: Поред жр̑вњѡвима (П), лакѡвима (П), говори се и: л̑кѡвима (П); — т и п гд̑лѡб: Од једног млађег објекта забележио сам к̑ур̑јѡци̑ма (Д), што одговара Даничићу. Али у Ваљевској Колубари је и кур̑јѡци̑ма (Д). Даничићу одговара: кома̑дима (П). Код именица с уметком -ов- живо је померање акцента према крају: гавранѡвима (П), голубѡвима (П, Д), дуварѡвима (П), јасѡребѡвима (Д), округѡвима (Б); али исп. и: гавранѡвима (П); — т и п дѡв̑ер: Даничићу не одговара померање обич̑ајима (Д); — т и п дѡв̑ер: Даничић не наводи случајеве: гуѡшѡерѡвима (П); јасѡнѡвима (П); — т и п Бѡг: Даничићу одговара: ѡлѡѡвима (Д), — рѡгѡвима (Д). Према Даничићевом крајѡвима, у колубарском је крајѡвима (Д x 2); — т и п р̑а̑и̑: Дат.-инстр.-лок. мн. именице клин без уметка гласи к̑ли̑нима (Д). Даничић не наводи лик свѡй̑двима (П, Б x 2); — т и п хйлим: Даничићу одговара хйлимима (Д); говори се: ѡли̑ћ̑има (П), али и: гуѡи̑чи̑ћима, ј̑ри̑ћима (П); — т и п виногра̑д: Даничићу одговара: виногра̑дима (Д); — т и п сѡкѡ: Даничић не наводи акц.: сѡкѡловима (П); — т и п ѡри̑јѡшѡел̑: Са Даничићем се слаже ѡри̑јѡшѡел̑има (Д).

Н а п о м е н а. У Ваљевској Колубари је ѡуди (Б), ѡуд̑и (Д, Б), ѡудма (П).

Б) Именице које немају силазни акц. на првом слогу

Вокайив. Вок. мн. именице *војни̇к* гласи *војни̇ци* (Д).

Падежи множине. Померање акцента према почетку у ген. мн. забележио сам у овим случајевима: *вдлв̇а* (Б, Д x 3), *ис и̇дики̇ и̇ди́дв̇а* (Б), — *ба̀бак̇а* (Д), — *л̇дн̇аца* (Д), *нд̇ва́ца* (Д x 2), — *ид̇сл̇ов̇а* (Б), — *д̇у̀ка̇й̇и̇а̇* (Д), *др̇а́ја̇* (Д), — *Т̇у̀ра̇ка̇* (Д x 2), *до̀бр̇о̀в̇о̀ља̇ца̇* (Д). Према Даничићевом *ћу̇й̇о̀в̇а̇* (Српски акценти, стр. 26) забележио сам *ћу̇й̇о̀в̇а̇* (Д). С појавом померања акц. у ген. пл. доводе се у везу и случајеви: *зем̇ла̇н̇и̇ л̇д̇ници* (Б), — *Т̇у̀рци* (Д), *Т̇у̀рке* (Б), *Т̇у̀рцима* (Д x 2, Б). Али исп. и: у *ча̀мце* (Б).

Карактеристични су и ови случајеви:

код типа *си̇ри̇цу*. Даничићу одговарају: *Вра̀чи* (Б), — *гу̀њеве* (Б, Д), *й̇а̇њеви* (Б), *си̇у̀бови* (Б), *ца̀кове* (Б); — *ле̇ко̀в̇а̇* (Б), *й̇у̇й̇о̀в̇а̇* (Д), — *й̇а̇њеви́ма* (Д). Па ипак се опажа утицај типа *гра̀д*: *би̇кови* (Д), *би̇ко̀в̇а̇* (П), *би̇ко̀вима* (П), *ке̇чеви* (П), *ке̇че́в̇а̇* (П), *ке̇че́вима* (П), *си̇ри̇че́в̇а̇* (Б). Од именице *ви̇р* ном. мн. гласи двојако: *вѝрови* (Б) и *ви̇рови* (Д);

код типа *вра̀бац*. Са Даничићем се слаже: *чво̀ркови* (Д, Б), *чво̀рко̀в̇а̇* (Д), *чво̀рко̀вима* (Д). Од именице *ја̀рам* мн. гласи: *ја̀рмови* *ја̀рмо̀в̇а̇* (Д), *ја̀рмовима* (Д). Даничићу одговарају: *й̇а̇й̇ко̀в̇а̇* (Д), *й̇е̇й̇ло̀вима* (Д); (Д), *ра̇ж̇ње́ви* (П), *ра̇ж̇ње́в̇а̇* (П), *ра̇ж̇ње́вима* (П).

код типа *сно̇й̇*. Даничићу одговара: *сно̇й̇а̇* (Б x 4), — *ко̀шевe* (Д). Говори се: *ко̀ња* (Б) и *ко̀њима* (Б).

Напомена. У Ваљевској Колубари је: *мо̀мци* (П, Б), *мо̀ма̀ка̇* (П, Д, Б).

Именице средњег рода

У Ваљевској Колубари не помера се акц. у лок. јдн.: *у̀ и̇бо̀м* *й̇о̀љу* (Б), *на̀ и̇бо̀м* *мѐсциу* (Б), *у* *врѐмену* (Б).

У овоме говору помера се акц. према крају у множинским облицима именица средњег рода *о/јо-*основа које у ном. јдн. имају силазни акц.: *др̇ва* (Б), *ж̇си̇й̇а̇* (Б), *мѐсци̇а* (П), — *бр̇да̇* (Б), *мѐсци̇а̇* (Б), — *мѐсци̇има* (Б); — *се́на* (Б), — *се́на̇* (П, Б), — *й̇о* *го̀лим* *мѐсима* (Д). Али исп. и *во̀ђа* (Д).

Померање акц. према почетку у облицима мн. код именица које немају стари акц. на почетном слогу јавља се у колубарском говору: *се́ла̇* (Д), *се́л̇има* (Б), — *ко̀лѐна̇* (Д).

Плуралија тантум типа *вра̀ша* у вези с предлозима гласе: *на* *вра̀ши́ма* (Д), *на* *лѐђима* (Д).

Са Даничићем се слаже *сре́сти̇ва̇* (Б).

Код именица средњег рода на консонант скраћује се у косим падежима (') у ('') на слогу трећем од краја: *бра̀вче́ша* (П), *ја̀је́ша* (П), *кљу́се̇и̇у* (П), *о̀је́ша* (П), *сви̇њче́ша* (Д), Али исп. и однос: *зво̀нче́ша* (П), — *бел̇анце* (П), *ж̇сум̇анце* (П).

У мн. акц. се помера према крају код именица *н-*основе, *с-*основе и *й̇-*основе: *врѐме̇на* (Д), — *им̇е̇на̇* (Д, Б), — *ра̇мѐнима* (Д); — *нѐбе́са* (Б); — *уве́и̇ша* (Д), *уж̇е́ша* (Д), — *зр̇не́й̇а̇* (Б), *кљу́че̇й̇а̇* (Б).

Именице женског рода

а-основа

Стари силазни акц. почетног слога у дат. јдн. именица типа *глава* и *вода* и у ак. јдн. и ном.-ак. мн. именица типа *глава*, *вода* и *иланина* забележио сам у овим примерима: *војсци* (Б х 2), *идђем ја њој рѹци* (Д), — *води* (Б), *дѣци* (увек), *зѣмљи* (Б); — *војску* (Д, Б), *ѹ војску* (Д, Б), *главу* (Б), *ѹ главу* (Б), *грању* (Б), *рѹку* (Д, Б), *идд рѹку* (Б), *ѹ рѹку* (Б), *ѹ сре^нду* (Б), *сѣѣну* (П), *с двѹ сѣѣрану* (Б), *ѹза сѣѣрану* (Д), *ѣраву* (П, Д), — *воду* (Д х 2, Б х 2), *крос Црну Гѣру* (Б), *дѣцу* (увек), *зѣмљу* (Д), *ѡ земљу* (Д х 2), *ѣглу* (П), *кѡсу* (Д), *лѡзу* (Д, Б), *мѣѣлу* (Д), *рѡсу* (Д), *сѣѣзу* (Д), — *ѹ иланину* (Д), *ѹ дубљину* (Д); — *блаѹзе* (Д), *војске* (Б х 2), *врбе* (Д), *главње* (П, Д), *гламње* (Б х 2), *грање* (Д), *ѡвце* (Д х 3, Б), *рѹке* (Б), *ѹ рѹке* (Б х 2), *свиње* (Д, Б), *сѣѣне* (Б), *с ѡбе сѣѣране* (Д), — *воде* (Б), *ѡре* (Д), *ѣгре* (Б), *нѡге* (Д, Б х 2), *ѡке* (Д), *ѡсе* (Д), *чѣле* (Б, Д), *бѣле чѣле* (= четврто колено потомства) (Д, Б), — *иланине* (П), *нѣ лейѡше* (П), *на брзине* (Д). Али од именица типа *иланина* исп. и: *дубѣну* (Д), *на ледѣну* (Б), *чисѣѣну* (Д). Говори се: *Швабе* (Д) и *Швабе* (Б), *кљуѣ* (П) и *кљуѣ* (П).

Вок. јдн. именице *жѣна* гласи *жѣно* (Б), а вок. мн. *жѣне* (Б).

Скраћивање (') у (') у дат.-инстр.-лок. мн. типа *глава* живо је у Ваљевској Колубари: *главама* (Д), *грањанама* (Б), *звѣздама* (Д), *ѡвцама* (Д, Б), *рѹкама* (Д), *свињама* (П, Д), *сѣѣрањанама* (П), *ѣрањанама* (Д). Од млађих особа чује се, чешће него од старијих, и: *радњама* (Б).

Даничићу одговарају ови генитиви множине: *вранѣ* (Д), *чѣчѣ* (Д), — *кѣраѣѣ* (Д), — *гламњѣ* (Б), *кѡзѣ* (Д, Б), *ѡкѣ* (Д, Б), *сѣѣѡѣѣ* (Д), *сѹзѣ* (Д), — *ѡваѣ* (Д, Б х 2), — *ѡсноѡѣ* (Б), *рѹбѣѣ* (Б; ном. мн. *рѹбине* Б), *рѹѣѣчѣ* (Д).

Ген. мн. именице *рука* гласи: а) *рѹкѹ* (Д), *ѡдѣ рѹкѹ* (Б) и б) *рѹкѹ* (Б).

ѣ-основе

Померање акцента према крају код именица које имају стари акценат на основи јавља се у лок. јдн., ген. мн. и дат.-инстр.-лок. мн.: у *сѣѣвѣри* (Б), — *зѣѡвѣсѣѣ* (Д), — *ѡ крѣви* (Б), — у *болѣсѣѣ* (Д), у *младѡсѣѣ* (Б); — *мѣсѣѣ* (Д), *нѡѣ* (П), — *бурѣдѣ* (Д), *ѣлѣдѣ* (Д), — *кокѡѣѣѣѣѣ* (П, Д), — *унучѣдѣ* (Б); — *мѣсѣѣма* (Д), — *кокѡѣѣма* (П, Б х 2). Али за лок. јдн. исп. и: у *ѡд-мѡѣ* (Д).

2) ПРИДЕВИ

И у говору Ваљевске Колубаре знатно је више, у односу на Даничића, двосложних и њима одговарајућих придева који у одређеном виду добијају (') на првоме слогу: тип *нѡв*: *кѡсѡ* (Д), *нѡѡ ракиѣ* (Б), *ѣрѡсѣѣ* (Д); — тип *дѹг*: *Дугѣ рѣ* (Б), *зрѣмѣ* (Б), *мѣкѣ сѣр* (Д), *Чисѣѣ ѡнедељак* (Д), *чисѣѣ воде* (Б); — тип *ѡб*: *ѡдѣ рѹкѹ* (Б); — тип *млад*: *врѹѣ* (Д), *љуѣѣ ракиѣ* (Д, Б), *љуѣѣ ракиѣ* (Б), *љуѣѣ ѣѣрѣѣ* (Б), *шљѣѣ рѣнѣ ѡѡ* (Б), *Свѣѣѣ Сѣѣѣ* (Б), *свѣѣѣм* (Д), *сѹѡѣ шљѣѣ* (Д), *ѣѡрѣѣ сѣр* (Д), *ѣѹѣѣ* (Д), *ѣѹѣѣ* (Д, Б), у *ѣѹѣѣ ѣѣѣ* (Д) (али исп. *Бѣ^нлѣ кѣмѣн* = шума (Б); *бѣлѣ* Б); — тип *мѡдар*: *ѡднѣ* (Д), *ѡднѣ* (Б), *ѡднѣ* ББ), *ѡднѡ* (Б), *ѡднѣ* (Д) (исп. и: *главнѣ* Д, *гламнѡ* Д; али: *ѡдѣѣ* (Б) = *ѡдѣѣ* ()); — тип *сѣѣѣн*: *брѣднѣ крајѣѣ* (Д), у *брѣднѣм крајѣѣма* (Д), *сѣѣѣнѣ* (Б),

у сређини час (Б), сѣрмни лѣбац (Д), ѿанкѣ (Б), часни ѿосѣ (Д, Б х 3), часнѣ ѿриѣза (Б), Часнѣ Вѣриге (Б); — тип дѣбар: у дѣбры (Б); — тип злѣшан: круѣнѣ (Б), мрсно (Б), ѿресним мѣсом (Д), равним (Д); — тип ѿѣжак: ѿѣшким (Б), ѿѣшкѣ (Б), ѿѣшким дрѣжжѣм (Д), ѿѣшкѣ ѿѣсмо (Б), ѿѣшкѣ (Б), ис ѿѣшкѣ ѿѣшкѣ (Б); — тип мрѣшав: мрѣшвим војницима (Б); — тип велик: велики (Б х 3), великѣ (Б х 2), чѣча вѣсели (Б), вѣсели (Д), водени (Д), гвѣзденим (Д), гвѣзденѣ (Д), дрвеним (Б х 2), ѿмоћу дрвени совѣ (Д), дрвенѣ (Б), дрвени су (Б), зѣмљани (Д), маѿиорѣ (Б), маѿиорѣ ѿваѣа (Б), сукнени (Д), сукненѣ (Б); исп. и: бакрени (Б х 3), венчанѣ ѣлине (Б), воденѣ камѣње (Б), вошѣанѣ (Б), гвѣзденѣ (Д), дрвени (Д), дрвенѣ свѣ (Б), зѣмљани (Д х 3, Б), зѣмљанѣ (Б), камѣни зид (Б), камѣнѣ (Д), лојанѣ (Д, Б), ѿушчанѣ (Б), ѿушчану ваѿиру (Б), сѣтакленѣ (Б), срчанѣ дѣмари (Б), сукнени (Д х 3), сукненѣ (Б), сукненѣ (Б), ѿучани (Б), црквенѣ (Б), човани (Д х 2), чованѣ (Б), шајканѣ (Д). Ваља још навести: дѣвљѣ (Б); — јагњѣћѣ (Б) = јагњѣћѣ (Б).

Придеви на -ски или чувају акц. изворне речи или имају (') на претпоследњем слогу: а) аѿсѣрѣски (Б х 3); б) грѣски (sic!) (Д), грѣљански (Д), дѣорски (Б х 2), женски (Д), свѣиѣвски (Б).

У суперлативу акценатују се и речца нај и компаратив: најѣбља рѣна (Б), најѣшиѣ (Д), најлѣвше (П), најѣиѣсниѣ (Б), најѣиѣшрѣбниѣ (Б).

3) ЗАМЕНИЦЕ

О дужини наставака ген.-акуз. личних заменица 1. и 2. лица јдн., повратне зам., личне зам. 3. л. јдн. м. р. и заменица ко, ѿшо в. одељак о неакцентованим дужинама. О појавама у вези с прокллизом в. одељак о преносењу акцента на проклитику.

Доследно је ѣн (Д, Б). — Говори се само ѣѣзи (Б х 5).

Дат.-лок. личних заменица 1. и 2. л. јдн., затим 3. л. јдн. м. р. и повратне заменице гласи као код Даничића: мѣни (Б х 2), сѣби (Б), ѿрема сѣби (Б), свѣк сѣби (Б).

Говори се: на чѣму (Б), и ѿ чѣме (Б).

Показне заменице ѿвај, ѿнај гласе двојако:

а) ѿвѣ двѣ (Б), ѿвѣ (Д, Б), бѣше ѿвѣ мѣја жѣна (Б), мѣѣва рѣнѣ ѿвѣ (Б), ѿвѣ (Д, Б х 2); — ѿнѣј (Д), у ѿнѣј (Б), ѿред ѿнога (Б), са ѿним ваѿиравѣом (Б), са ѿниме (Б), ѿноме (Б), у ѿнѣ дѣба (Д), ѿнѣ жѣиѣ (Б), ѿнѣ је ѿрѣбало зарѣдиѣи (Б), ѿнѣ сам (Б);

б) ѿвѣј (Б х 5), ѿвѣга (Б), ѿвѣ (Б), ѿва ѿдавѣѣ (Б), с ѿвѣ сѣравѣну (Б х 2), ѿво (Б х 2), ѿ ово (Б), ѿвѣ (Б х 4), ѿвѣ наши (Б), ѿвѣ (Б); — ѿнѣј (Б), ѿнѣ (Б), ѿ онѣ (Б), с ѿнѣм (Б), ѿ ној ѿѣсми (Б), ѿнѣ (Б х 2), у ѿнѣ сѣѣро време (Б), нѣ оно (Д).

Присвојна заменица 3. л. јдн. гласи: а) ѣнѣг (Б), ѣна (Б х 3), ѣни; б) ѣне сѣсѣрѣ (Б); в) ѣзѣн (Д). — Присвојна заѣмница 3. л. мн. гласи: а) ѣниѣга (Д), из ѣниѣга (Б), ѣним ѿ ѣниѣме (Б), ѣна (П, Б), ѣно (Б х 2), ѣне (Д х 2), ѣне кѣће (Б); б) ѣнѣ јѣзик (Б), ѿ ѣне сѣравѣнѣ (Б).

Говори се: некаѣм (Б), ѿ некаѣм (Б), некаѣ (Б), некаѣѣ (П, Б, х 2).

б) *донéӣи* (П, Д), *занéӣи* (Д), *изнéӣи* (Д, Б), *однéӣи* (Д, Б x 2), *иоднéӣи* (Д), *ионéӣи* (Д), *иренéӣи* (Д), *иронéӣи* (Д), *разнéӣи* (Д) исп. и *снéӣи* (Б).

Глаголи сложени од типа *мреӣи* гласе у инф. двојако:

а) *засӣрeӣи* (Д), *дӣеӣи* (Б), *иодчeӣи* (Д), *умрeӣи* (П, Б);

б) *засӣрeӣи* (Д), *иочeӣи* (Б, Д), *узeӣи* (П, Д).

Акценти *донéӣи*, *узeӣи* у Ваљевској Колубари знатно су чешћи него у Мачви и Срему.

Тросложни глаголи сложени од *ӣћи* гласе у инф. двојако:

а) *изӣћи* (Б), *обӣћи* (Д, Б), *о̄ӣӣћи* (Д, Б), *ӣридо̄ћи* (Д), *ӣрона̄ћи* (Д x 2), *разӣћи* (Д);

б) *дӣӣӣћи* (П, Д).

Двосложни глаголи сложени од *ӣћи* у највећем броју случајева гласе: *до̄ћи* (П, Б), *до̄ће врéме* (Б), *на̄ћи* (Д, Б x 2), *ӣдо̄ћи* (Д), *ӣдо̄ћемо* (Б), *ӯћи* (Д, Б). Спорадично се у Петници и Дивцима може чути и *ӣрēћи*.

Доследно је *ӣћи*.

Глаголи сложени од *ӣе̄ћи*, **вес̄ӣи* гласе у инф. доследно:

довēс̄ӣи (Д x 2, Б), *одвēс̄ӣи* (П, Д, Б), *иовēс̄ӣи* (Д), *ӣровēс̄ӣи* (Д), *развēс̄ӣи* (Д), — *ӣрижēћи* (Д), — *ӣрилēћи* (Д), *разлēћи* (Д), — *ома̄ћи* (Д), *иома̄ћи* (Д), *ӣрима̄ћи* (Д), *ӣрома̄ћи* (Д), — *ӣорēћи* (Д), *доӣа̄ћи* (Д), *доӣе̄ћи* (Д), *ӣреӣе̄ћи* (Д), *ӣриш̄е̄ћи* (Д).

Глаголи сложени од типа *ӣрес̄ӣи* гласе у инф. двојако:

а) *одв̄ӯћи* (Д, Б), *иодв̄ӯћи* (Д), *ӣрев̄ӯћи* (Д), *ӣресв̄ӯћи* (Д), *ӣрив̄ӯћи* (Д), *ӣров̄ӯћи* (Д), — *обӯћи* (Д, Б), *ӣреобӯћи* (Д), — *зай̄рес̄ӣи* (Д), *о̄ӣрес̄ӣи* (Д, Б), *ио̄ӣрес̄ӣи* (Д), — *ио̄ӣӯћи* (П, Д), *ӣреӣӯћи* (Д);

б) *ӣрēӣӯћи* (Д).

Прости гласе: *врēћи* (Б), — *в̄ӯћи* (П, Б).

С обзиром на дијалекатске прилике, од значаја су и ови акценти инф.:

ӣд̄с̄ӣи (= *напасати*) (Д);

рашчēш̄аӣи (Д); *ӣд̄с̄аӣи* (Д);

дēнуӣи (= *кр̄с̄ӣӣнчӣи* Б); *ок̄лӣзнуӣи* (Б); *мēш̄уӣи* (Б; исп. и *мēш̄уо* Б); *мēш̄ули* Б); *с̄ӯс̄аӣи* (Б; исп. и *с̄ӯс̄ӣо* Б);

во̄јēваӣи (Б); *кӯӣдо̄ваӣи* (Б); *ӣаид̄ваӣи* (Д);

накрēсаӣи (Д), *окрēсаӣи* (Д); *крēш̄аӣи* (Б), *окрēш̄аӣи* (Д), *иокрēш̄аӣи* (Д) = *окрēш̄аӣи* (П, Д); *ј̄д̄ш̄аӣи* (Д);

дод̄ӣјаӣи (Д); *најēдраӣи* (Д); *ок̄ӣш̄аӣи* (Д); *ӣрек̄до̄јаӣи* (Д); *закр̄ж̄љаӣи* (Д); *с̄ӣрēмаӣи* (Б, Д; исп. и: *с̄ӣрēмо* Б, *с̄ӣрēмала* Б, *с̄ӣрēмали* Б, *с̄ӣрēма* Д, П, *с̄ӣрēмају* Б, *с̄ӣрēмајући* Б) = *с̄ӣрēмаӣи* (Б; исп. и: *с̄ӣрēмало* Б); *ӣд̄ливаӣи* (*ӣо̄ливаӣи*) (Д; исп. и: *з̄аливали* Б, *з̄алива̄* Б, *из̄ливало* Б, *ӣд̄ливала* Д, *ӣрд̄лив̄о* Б, *ӯливај̄у се* Б); *о̄ӣвар̄аӣи* = *о̄ӣв̄араӣи* (Д), *о̄ӣв̄араӣи* (Б; исп. и: *з̄аӣвор̄а̄м* Б); *ӣдо̄й̄лочаӣи* (= *ӣо̄й̄лочаӣи* (Д); *с̄ӣд̄саӣи* (Д); *чēш̄љаӣи* (Б), *ӣрочēш̄љаӣи* (Д); *ӣрек̄до̄јаӣи* (Д; исп. и: *ӣрēко̄ја̄мо* Д); *наӣр̄а̄јаӣи* (Д); *закл̄ӣњаӣи* (Д; исп. и: *закл̄ӣњало* Д); *насл̄а̄њо* (Д);

во̄з̄акаӣи се (Д); *мо̄љакаӣи* (Д); *ӣӣјӯцак̄аӣи* (Д); *ро̄ђ̄акаӣи* (Д); *сво̄јакаӣи* (Д); *во̄з̄икаӣи се* (Д); *ћēрēш̄аӣи* (Д); *шӯӣкēш̄аӣи* (Д); *каш̄љӯцаӣи* (Д); *на̄ш̄ра̄јаӣи* (Д);

б̄а̄џӣи (Д; исп. и: *б̄а̄џ* Б, *на̄баџ* Б, *ӣрēбаџ* Б, *ӣрēбаџи се* Б, *из̄баџила* Б, *из̄баџа* Б, *из̄баџ^лли* Б, *из̄баџ^лле* Б, *ӣрēбаџио* Б, *ӣрēбаџила* Б); *о̄жал̄о̄с̄ӣӣӣи* (Д), *ра̄жал̄о̄с̄ӣӣӣи* (Д); *о̄й̄к̄о̄рач̄ӣи* (Б); *крēчӣӣи* (Д, Б), *окрēчӣӣи* (Д); *мӣ-*

гољити (Д); бо̀рити (Б); ња̀бирчи́ти (Д x 2); њу̀стои́ши (Д); њра̀мѝти (Д); сѝре́мити = сѝре́мити (Д, Б) (исп. и: сѝре́м^ла се Б, сѝре́мљена Б, сѝре́мѝ Б x 2, сѝре́ме Б x 2; расѝре́мити Д одн.: сѝре́ми = зап. начин Д x 2); њва̀ити (Д, Б; исп. и: њва̀и́ла Б, њва̀и́ла Б x 2, њва̀и́^ли Д, њва̀и́ли Б, њва̀и́ѝ Б); њзва̀дити (Б; исп. и: њзваде́ Б); њзу̀рити (Д; исп. и: њзу̀рио Д, њзу̀рен (П, Д); оме́ѝти (Д; исп. и: оме́ѝо Д); ња̀њсу́ити (Д; исп. и: ња̀њсу́или Д); њрѝлагоди́ти (Б; исп. и: њрѝлагодио Б); расѝоре́дити (Д; исп. и: расѝоре́дили Д x 2); оду̀шеви́ти (Б; исп. и: оду̀шевљена Б);

о̀глу̀њави́ти (Б), о̀губави́ти (Б), о̀ка̀шљави́ти (Б), о̀мљѝави́ти (Б), о̀мршави́ти (Б), о̀ѡравѝти (Б) = блесавѝти (Б), о̀мљѝавѝти (Д), о̀мршавѝти (Д), о̀ѡла̀ви́ти (Д), ѡча̀ѡави́ти (Д);

грме́ти (Д), грми́ти (Б), њро̀грме́ти (Д) (исп. и: грми́ Д) = грме́ти (Д), њрѐгрме́ти (Д), њро̀грме́ти (Д x 2).

б) Аорисѝ

И у говору Ваљевске Колубаре постоје два акценатска типа аориста, као и у савременом српскохрватском књижевном језику:

а) глаголи с акцентом повученим на први слог 2. и 3. јдн.: за̀њре́се (Д), однесе (Д x 2, Б), са́су (Б), њва̀и́а (Д), ро̀ди́ му се (Б), склѡ́чи (Б), ди́вори (Д), њдло́ми (Б), ди́њи (Б), њни́ши (Б), њњ́ри (Б), њозби́љи (Д), за̀бе́ли (Д);

б) глаголи код којих је акц. у свим лицима аориста на истом слогу: до́ѡе (Б), на́ѡе (Б), њѡе (Д), изњ́ѡе (Б x 2), смàче (Б), ле́ѡе (П), њро̀су (Д), њдо́ѡе (Б), њдо́би (П), њби (Б), њовѝ́ка (Д), њдо̀знаде (Б), исѝре́кѝи́а (П), ра̀ѡа (Б), изгњ́ра (Д), це́лива (Д), њосѝа́ѡа (Д).

Двојак акц. имају: њдчѡ́е (Б), ди́њѡче (Б): њдче (Д); за̀њѡче (Д): њњѡче (Б); бе́ѡде (Д), би́ѡде (Б): беѡ́де (Д, Б).

в) Имѡерфекаѝ

Сачувани су само облици: бе́ѡе (Б x 2), би́ѡѡе (Б).

г) Глаголски њридев радни

У Ваљевској Колубари говори се: до̀нѡла (Д), до̀нѡла (Д), до̀нла (Д), њдчѡ́ла (Д x 2); исп. и: њнѡ́ли (Б), до̀нѡло (Д), њзѡ́ли (Д, Б), њрѐдузѡ́ли (Б), њдчѡ́ли, на̀зѡ́ли (Б), до̀бѡли (Д).

Тросложни глаголи сложени од њѡи́ гласе двојако:

а) за̀њѡѡ (Д), изњ́ѡѡ (Д x 3), изњ́ѡла (Д, Б), изњ́ѡли (Б), на̀њѡѡ (П, Д), њдо̀њѡли (Д);

б) њњѡѡ (Б), до̀њѡѡ (Д, Б), до̀њѡла (Б), до̀њѡло (Д), до̀њѡчи́ли (Б).

Двосложни гласе доследно: до̀њѡѡ (Б x 2), њњѡѡ (Б), њњѡло (Б), њњѡли (Б), на̀њѡѡ (Б).

Глаголи сложени од типа њѡѡи́ гласе: до̀вѡли (Д), извѡ́ли (Д), њровѡ́ли (Д), сѝровѡ́ли (Д), увѡ́ли (Б), — њо̀легла (Б), — исѝѡ́кла (Д); исп. и: њлѡ́ла (Б), њлѡ́ли (Д).

Доследно је: чи́њѡѡ (Д x 2, Б x 3), чи́њѡѡ^о (Б), чи́њѡли (П, Д).

Од интереса су још и ови акценти: њњ́ли (Д, Б), — до̀лѡѡѡ (Б), кне́ѡѡѡѡ (Б), — ко̀њѡѡ (Б), њро̀кѡѡѡли (Б), — до̀њѡѡѡѡ (Б), њро̀ѡѡѡѡѡѡ (Б).

д) Глаголски придев ирѣни

У Ваљевској Колубари говори се: *звѣна* (Д), *назваѣна* (Б), *кдѣѣна* (Д), *иѣскоѣѣна* (Д).

Глаголски придев трпни од гл. *чиниѣти* гласи: *неучиѣене* (Б).

Говори се: *идсечен* (Б), — *кдѣѣни илуг* (Б).

ђ) Презентѣ

Глаголи с инфинитивном основом на сугласник

Глаголи с акцентом на крају

У Ваљевској Колубари не говори се *иѣчѣмо* и сл., већ само *доведѣмо* (Б, Д), *изведѣмо* (Б), *изведѣте* (Б), *одведѣмо* (Б), *иоведѣмо* (Д), *иечѣмо* (П, Б), *иљешѣмо* (Д), *оилешѣмо* (Д).

Тим пре је: *донесѣмо* (Б x 2, Д), *донесѣте* (Д), *изнесѣмо* (Б), *однесѣмо* (Д), *иренесѣмо* (Д), *зовѣмо* (Д, Б x 2), *идѣмо* (Д x 4, Б x 4), *д'идѣмо* (Б), *идѣте* (Д x 2), *јѣмо* (Б), *жсѣмо* (Б), *н'умѣмо* (Б), *ипрочешљѣмо* (Д x 2), *имѣмо* (Д, Б x 2), *седѣмо* (Б), *кречѣмо* (Д x 2, Б), *жсѣмо* (Д), *ситојѣмо* (Б).

Глаголи сложени од *иѣћи* имају двојак акц. презентѣ:

а) *довѣдѣм* (Б x 2, Д), *довѣдѣ* (Б), *довѣдѣмо* (Д, Б), *довѣдѣу* (Б x 2, Д), *извѣдѣ* (Б), *одвѣдѣм* (Б), *иовѣдѣм* (Д x 2), *иовѣдѣмо* (Д), *иодвѣдѣм* (Д), *ирѣвѣдѣм* (Д), *ирѣвѣдѣм га* (Д), *ировѣдѣм* (Б), *ировѣдѣу* (Д), *сировѣдѣу* (Б), *увѣдѣу* (Б, Д), *извѣзу* (П, Д), *исиѣчѣш* (Б), *исиѣчѣ* (Б x 2), *исилѣшѣу* (Б), *оилешѣмо* (Д), *ирѣилѣшѣ* (Б), *уйлѣшѣ* (Б x 2);

б) *ддвѣдѣш* (Д), *ддвѣдѣ* (П), *ддвѣду* (П), *увѣзѣм* (П), *оилешѣ се* (Д), *оилешѣмо* (Д).

Глаголи сложени од **несѣти* имају двојак акц. презентѣ:

а) *донесѣм* (Б), *донесѣ* (Д x 2, П, Б x 2), *донесѣ се* (Б), *донесѣ* (Б x 2), *донесѣмо* (Б x 2), *донесѣте* (Д), *изнесѣм* (П, Б), *изнесѣш* (Б), *изнесѣмо* (Б), *однесѣм* (Б), *однесѣмо* (Б, Д), *иоднесѣ* (Б), *ионесѣм* (Д, Б), *иренесѣм* (Д), *иренесѣ* (Б), *иренесѣмо* (Д);

б) *дднесѣм* (П, Д), *дднесѣш* (Д), *дднесѣ* (Б x 2), *дднесѣ се* (Б, П), *дднесѣ* (Б), *дднесѣм* (Д), *дднесѣ* (Б), *дднесѣ се* (Б), *дднесѣмо* (Д), *иренесѣм* (П, Д), *иренесѣ* (Д), *иренесѣмо* (Д).

И глаголи сложени од *звѣѣти* имају двојак акц. презентѣ:

а) *иозовѣ* (Б), *ирозовѣу* (Д), *сазовѣ* (Д);

б) *назовѣм* (П, Д), *назовѣмо* (Д x 2), *назовѣ је* (Б), *иозовѣ* (П, Б).

Прост глагол гласи: *зовѣмо* (Д, Б x 2), *зовѣу* (Б).

Глаголи с акцентом на првом слогу

Глагол *ићи* има двојак акц. през.:

а) *идѣм* (Б), *д'идѣм* (Б), *идѣш* (Б), *идѣ* (Д x 3, Б x 3), *д'идѣ* (Б), *идѣ цркви* (Б x 2), *кѣѣна идѣ* (Б), *идѣ ми*, *Живко, кѣѣна* (Б), *идѣмо* (Д x 3, П, Б x 4), *д'идѣмо* (Б x 2), *идѣте* (Д x 2), *идѣу* (Д, П, Б x 4), *д'идѣу* (Д), *идѣу ѣе дајѣу иѣре* (Б), *идѣу јѣдан код другог* (Б);

б) *идѣу* (П, Б), *нѣ идѣм* (Б), *нѣ идѣ ми се* (Д), *нѣ идѣмо* (Б), *нѣк иде* (Б x 2), *нѣк иду* (Д).

Двосложни глаголи сложени од *ићи* гласе двојако:

а) *ддћѣм* (Д), *ддћѣ* (Б), *ддћѣмо* (Д, Б), *наћѣ* (Б), *ѵрѣћѣмо* (Б), *ѵрѣће* (Б), *сићѣ* (Б);

б) *ѵрѣћѹ* (Б), *ѵдћѣм* (П).

Глаголи *брѣиши*, *ѵрѣиши* гласе доследно: *бѣрѣм* (Б), *бѣрѣ* (Д), *бѣрѣ* (Б), *бѣрѣмо* (П, Б), *бѣрѣмо* (Д), *одаберѣм* (Б), *ѵдѣрѣм* (Д), *ѵдѣрѣм* (Б), *ѵдѣрѣ* (Д), *ѵдѣрѣмо* (Д x 2), *ѵдѣрѣм* (П, Д), *ѵдѣрѣмо* (Д x 2).

Поред *ѵдрекнѣм* (Д), говори се и: *ѵдречѣм* (Б).

Старији облик глагола *јесѣиши* гласи: *јѣм* — *јѣмо* (Б).

Г л а г о л и с и н ф и н и т и в н о м о с н о в о м н а с а м о - г л а с н и к

Говори се: *ѵрѣкуну* (Б).

Старији облик през. гл. *ѵкаѣиши* гласи: *ѵзачѣ* (Б), *ѵзачѹ* (Б) и: *ѵзайкѣмо* (П), *ѵзайке* (П); али исп. и: *ѵзайка* (П), *ѵзайкѹ* (П).

Од глагола *жѣиши* през. гласи: а) *жѣѣм* (Б); б) *жѣѣм* (Б), *жѣѣмо* (Б), *жѣѹ* (Д).

Постоји гл.: *мѣиши дрѣва* (Д).

Од глагола *ѵишиши* през. гласи: *ѵѣѣ* (Д), *ѵѣѣ* (Д), *ѵѣѹ* (Д).

Глагол *даѣиши* гласи тројако: а) *дајѣм* (често); — б) *ѵддајѣм* (Б), *ѵрѣдајѣ* (Б); — в) *нѣ дајѹ* (Б).

Забележио сам само: *ѵдзнајѣм* (Д), *ѵдзнајѣ* (Б).

Од гл. *знаиши* јавља се и през.: *знаѵѣ* (Б x 2), *знаѵѹ* (Б).

Говори се: *крећѹ* (Д), али и: *ѵкрећѣ* (Б), *ѵкрећѣ* (Д x 3).

Глагол *коѣиши* има двојак акц.:

а) *кѵѣѣм* (Б x 2), *кѵѣѣш* (Д, Б), *кѵѣѣ* (П, Б), *кѵѣѣ* (Б x 2), *кѵѣѣмо* (Б x 3), *кѵѣѣше* (Б), *ѵскоѣѣ се* (П, Б), *ѵкоѣѣмо* (Д);

б) *кѵѣѣ* (Б).

Глагол *чѣшљѣиши* такође има двојак акц. през.:

а) *чѣшљѣш* (Б), *чѣшљѣмо* (Б), *ѵрѣчѣшљѣмо* (П, Д);

б) *ѵрѣчѣшљѣмо* (Д x 2), *чѣшљѣмо* (П).

Глаголи сложени од *чиѣиши* гласе двојако:

а) *очѣиѣѣ* (Б);

б) *ѵрѣчиѣѣм* (П, Д), *ѵрѣчиѣѣмо* (Д).

Доследно је: *ѵмѣм* (Д), *ѵмѣш* (Б), *ѵмѣ* (Б x 7), *ѵмѣмо* (Д, Б x 2), *ѵмѣше* (Д).

Забележио сам: *закѵѵчѣ* (Б), *ѵѵчѵѣм* (Д).

Старији през. гл. (*ѵо*)*гледаиши* гласи: *ѵоглѣѵѣм* (Б x 2).

У Ваљевској Колубари је доследно: *нѣмајѣ* (Д), *ѵриѵѣрају* (= *ѵрѣ-*; Б), *ѵѣѣрају* (Б), *назѣѣвајѣ* (Д), *ѵѣѣѣѣѣ* (Д), *ѵѣѣѣѣѣѣѣ* (Б), *ѵрѣѣѣѣѣѣѣ* (Д), *разговѣрају* (П, Б), *ѵрѣѣѣѣѣѣѣ* (Д), *рѣѣѣѣѣ* (Б), *ѣѣѣѣѣѣѣ* (Б), *ѵѣѣѣѣѣѣѣ* (Д), *ѣѣѣѣѣѣѣ* (Д), *ѣѣѣѣѣѣѣ* (Д).

Од глагола *бѵриѣиши* презент је, разуме се: *бѵрѣѣм* (Б), *бѵрѣѣш* (Б x 2), *бѵрѣѣ* (Б), *бѵрѣѣ* (Б). — Иначе је: *рѵѵѣ* (П) = *рѵѵѣ* (Б); — *лѵмѣ* (Д, Б), *слѵмѣ* (Б); — *крѣѣѣмо* (Д x 2, Б), *ѵкрѣѣѣмо* (Д). — Записао сам: *ѵѣѣѣѣѣѣѣ* (Д).

Само у емфази говори се: *ѵѵѣиши ли ѵѣѣ* (Б), *ѵѵѣиши* (Д, Б).

У Ваљевској Колубари је: *зѣѣѣлѣ* (Д), — *ѣѣѣѣѣѣѣ* (Б), — *зѣѣѣѣѣ* (Б), *ѵзѣѣѣѣѣ* (Б x 2).

Вуку одговара: *ајдемо* (Б, П).

През. гл. *биџи* — *будем* гласи тројако: а) *бӯдѣмо* (Б); — б) *бїднѣм* (Б), *бїднѣ* (Б), *нѣ бидне* (Д), *бїдну* (Б), *нѣ бидну* (Д); — в) *бїдѣш* (Д), *бїдѣ* (Б), *бїде* (Б).

Говори се: *нїје*.

Београд

Берислав М. Николић

ВАЖНЕЙШИЕ ОСОБЕННОСТИ АКЦЕНТУАЦИИ В ГОВОРЕ ВАЛЕВСКОЙ КОЛУБАРЫ

Резюме

Автор показывает акцент в говоре Валеvской Колубары на основании материала, который он собрал в 1959-ом году в пунктах Петница, Дивци и Бранковина. Он описывает характер акцента, разницы в говорах отдельных пунктов, соотношение между долгими и краткими слогами, перенос ударения на проклитику, а также и акцент отдельных частей речи: существительных (о/ю-основы masc., существительные среднего рода, существительные женского рода), прилагательных, местоимений, числительных, наречий и глаголов (неопределенное наклонение, аорист, имперфект, причастие прошедшего времени на -л, причастие прош. врем. страд. залога, настоящее время).